

УДК: 069.63.+001.891(477.41)

**ПЛАНУВАННЯ ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО
ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ»: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ЗАВДАННЯ**

кандидат історичних наук, Кузьменко А. В.

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», Україна, м. Переяслав-Хмельницький

У статті розглядаються питання основних напрямків роботи Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Визначаються фактори реалізації поставлених завдань, які сприятимуть покращенню роботи Заповідника, а також вирішенню проблемних питань музейної сфери. Вказуються механізми реалізації поставлених завдань, а саме складання поточних планів та моніторингу музейної діяльності з боку адміністрації Заповідника і громадськості. Успішність реалізації перспективного планування буде визначатися рівнем і необхідністю використання нових музейних технологій у діяльності музею та кількістю партнерів музею, кількістю та ефективністю спільних проєктів, створенням сучасної музейної інфраструктури.

Ключові слова: музейна сфера, фонди, колекції, планування, пам'ятки історії, одиниці зберігання, структура заповідника.

В статье рассматриваются вопросы основных направлений работы Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав». Определяются факторы реализации поставленных задач, которые будут способствовать улучшению работы Заповедника, а также решению проблемных вопросов музейной сферы. Указываются механизмы реализации поставленных задач, а именно составление текущих планов и мониторинга музейной деятельности со стороны администрации Заповедника и общественности. Успешность реализации перспективного планирования будет

определяться уровнем и необходимостью использования новых музейных технологий в деятельности музея и количеством партнеров музея, количеством и эффективностью совместных проектов, созданием современной музейной инфраструктуры.

Ключевые слова: музейная сфера, фонды, коллекции, планирования, памятники истории, единицы хранения, структура заповедника.

The paper addresses the main areas of national historical and ethnographic reserve «Pereyaslav». Identify factors realization of tasks aimed at improving the work of the Reserve, as well as resolving issues of museum field. Identifies mechanisms for implementation of tasks, such as drawing up plans and ongoing monitoring of the museum's activities by the administration of the reserve and the public. Successful implementation of strategic planning will be determined by the level and the need to use new technologies in the museum of the museum and the museum of partners, the number and effectiveness of joint projects, the creation of a museum of modern infrastructure.

Keywords: museum field, foundations, collection planning, historical monuments, storage unit, the structure of the Reserve.

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» є місцем, де можна осмислити різноманітні традиції України в народній атмосфері та поєднати ці традиції безпосередньо зі своїм сьогоденним життям, а також музейний заклад України, де колекції – будівлі та артефакти – зберігаються і, де про них дбають відповідно до загальноприйнятих стандартів таким чином, що вони є відкритими для громадськості і будуть доступні для багатьох майбутніх поколінь.

Метою дослідження є визначення пріоритетних напрямків розвитку Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» на 2015-2020 роки.

Заповідник існує на базі комплексу визначних пам'яток історії та культури, різноманітних музейних колекцій, що мають велике історичне й художнє

значення. До складу заповідника входять більше 400 об'єктів та пам'яток культурної спадщини. У складі заповідника діють 24 тематичні музеї різних профілів, більшість з яких розміщується у пам'ятках архітектури (церкви, колишні міщанські та поміщицькі будинки, селянські хати та ін.) [5].

Музейні фонди Заповідника як складова частина Музейного фонду України формується, зберігається, використовується і обліковується у відповідності до положень Закону України «Про музей та музейну справу» [1].

Фонди Заповідника станом на 01.01.2014 р. нараховують 183532 одиниці зберігання основного фонду та 38875 одиниці зберігання науково-допоміжного фонду.

Основний фонд розподілений на 23 (двадцять три) групи зберігання:

1. Ікони;
2. Мистецтво;
3. Археологія;
4. Плакати;
5. Кераміка;
6. Нумізмати́ка;
7. Рукописні документи;
8. Книги з автографами;
9. Різні (в тому числі записана частина зброї) ;
10. Фотографії;
11. Негативи;
12. Філателія;
13. Фалеристика;
14. Тканини;
15. Етнографія;
16. Скульптура;
17. Меморіальна група «Шолом – Алейхем» ;
18. Меморіальна група «В.Г.Заболотний» ;
19. Меморіальна група «П.Сениця»;

20. Меморіальна група «М.І.Сікорський»;
21. Зброя та військово спорядження;
22. Переяслав-Хмельницький історичний музей;
23. Речі з вмістом дорогоцінного металу та коштовного каміння.

До структури Заповідника входять основні і допоміжні підрозділи. Основними підрозділами є філія, науково-дослідні відділи, сектори. Допоміжними підрозділами є науковий архів, наукова бібліотека, адміністративно-господарські служби й інші підрозділи, що забезпечують діяльність Заповідника. Основну діяльність заповідника здійснюють науково-дослідні, науково-експозиційні, науково-фондові, науково-освітні відділи Заповідника [6].

У Заповіднику створено вчену та реставраційну ради, фондово-закупівельну комісію, які розглядають та вирішують питання охорони культурної спадщини, закупівлі експонатів, координацію науково-дослідної роботи та інших важливих для життєдіяльності Заповідника питань.

Музейні заклади зіткнулися з серйозною конкуренцією з боку інших закладів дозвілля, змінився попит відвідувачів, зацікавлення, побажання, сприйняття музею. У цій ситуації музей змушений шукати різноманітні форми роботи з відвідувачами. Змінились потреби музейної аудиторії минулих десятиліть і сучасних відвідувачів.

Основними векторами діяльності Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» в найближчий час є визначення пріоритетних напрямків розвитку Заповідника, вирішення проблемних питань та покращення всіх напрямків роботи Заповідника.

Потрібно сказати, що основною метою діяльності НІЕЗ «Переяслав» в найближчі 5 років є :

1. Завершити повне звірення наявності музейних предметів з фондово-обліковою документацією.
2. Забезпечити належний облік, суттєве покращення умов зберігання, поповнення колекцій фондів Заповідника.

3. Здійснити заходи щодо забезпечення охорони, реставрації пам'яток культурної спадщини.

4. Створення нових приміщень для фондосховищ, виставкових площ, їх укомплектування відповідно до вимог Інструкції з обліку та збереження музейних цінностей.

5. Спрямування до якісно нового рівня наукової, культурно-просвітницької, культурно-масової діяльності Заповідника.

6. Удосконалити та розширити перелік послуг, що надає Заповідник.

Основними пріоритетними напрямками роботи НІЕЗ «Переяслав», в найближчі 5 років є:

1. Облік та збереження музейних фондів. Найважливішим завданням на даний час є продовження та завершення повного звірення наявності музейних предметів з фондово-обліковою документацією. Результати звірення дозволять мати чітке уявлення про точну кількість музейних експонатів, їхній стан збереження. Лише після цього можливе подальше планування створення нових площ для облаштування фондосховищ, виставкових зал (які повністю відсутні на даний час у зв'язку з браком коштів та відсутністю земельних ділянок), створення нових експозицій, музеїв та облаштування «музейного містечка» з відповідною інфраструктурою, запланованого на території колишнього чоловічого Свято-Вознесенського монастиря, територія якого входить, як перспективна зона розвитку до Плану організації території НІЕЗ «Переяслав», затвердженого Міністерством культури і туризму України у 2011 році.

З метою підвищення ефективності роботи науково-фондового відділу існує потреба розширити кількість штатних одиниць та введення додаткових посад зберігачів і наукових співробітників. Для покращення обліку та збереження музейних цінностей, організації внутрішньої роботи науково-фондового відділу потрібно:

- продовжити наукове комплектування музейних фондів та забезпечення доступу до предметів;

- створити єдиний електронний реєстр музейних колекцій, запровадити ІТ-технологій з обліку музейних фондів;
- забезпечувати онлайн-доступ до інформації про колекції, що дозволить розширити аудиторію Заповідника;
- продовжити встановлення стратегічного партнерства з найбільшими пам'яткоохоронними музеями та скансенами Європи.

Це дозволить здійснювати обмін набутим досвідом роботи, підняти рівень професійності та організовувати спільні масові виставки, конференції, круглі столи. У подальшому таке міжнародне партнерство дозволить приймати участь у проектах та програмах Євросоюзу.

2. Пам'яткоохоронна діяльність. У напрямку пам'яткоохоронної діяльності планується розпочати співпрацю з Міжнародною організацією ЮНЕСКО з метою занесення пам'яток архітектури Національного значення, що перебувають на балансі НІЕЗ «Переяслав», до списку Всесвітньої спадщини Конвенції про охорону всесвітньої культурної та природної спадщини. До цього списку потрібно включити пам'ятки Національного значення, що знаходяться в НІЕЗ «Переяслав»: комплекс Вознесенського монастиря (1695-1700 рр.), садибу лікаря А.О. Козачковського (1812 – 20.08.1889), церкву святого Георгія (1768 р.), Михайлівську церкву (1743-1750 рр.) [3, с.185].

Більшість музеїв Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» розміщені у пам'ятках архітектури (церкви, колишні поміщицькі будинки, селянські хати). У НІЕЗ «Переяслав» налічується 140 нерухомих пам'яток і об'єктів культурної спадщини (з них – 120 занесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України) та 20 об'єктів культурної спадщини, занесених до переліку щойно виявлених, який знаходиться на південно-східній околиці міста в урочищі Гора [4, с.19].

3. Науково-дослідна робота. Для покращення науково-дослідної роботи потрібно здійснити наступні кроки:

- вживати заходи, спрямовані на підвищення престижу та зацікавленості у роботі наукових співробітників Заповідника: проведення незалежної атестації,

перевірка виконання науковцями індивідуальних планів робіт у заплановані терміни та інше.

- впроваджувати нові методи і форми наукової та музейної роботи, сприяти самостійним дослідженням наукових співробітників (кандидатські, докторські дисертації).

4. Освітня, культурно-масова робота. На сьогодні, історико-етнографічний заповідник сприймається не лише як установа, що зберігає та демонструє культурну спадщину свого народу, а й як центр дозвілля для різних вікових категорій відвідувачів.

Для того, щоб НІЕЗ «Переяслав» залишався конкурентоспроможним закладом серед числа багатьох інших музейних закладів, які постійно удосконалюють свої методи роботи, створюють нові проекти для взаємодії з відвідувачами, вважаю невідкладним покращити та розширити сферу послуг, які надає Заповідник. Це дозволить збільшити кількість екскурсантів, зацікавити нову аудиторію відвідувачів, вийти на якісно новий рівень обслуговування.

Для досягнення поставлених цілей, потрібно:

- удосконалити тексти вже існуючих екскурсій та розробити нові тематичні екскурсії по музеям для різних вікових категорій.

- підібрати якісний склад екскурсиводів та гідів-перекладачів.

- створити музейний продукт на базі кожного музею Заповідника.

- створити спілку майстрів при Заповіднику.

- створити спілку народно-аматорських фольклорних колективів при Заповіднику.

- спонукати працівників до освоєння нових форм роботи з відвідувачами шляхом навчання на семінарах, участі у тематичних круглих столах відповідного напрямку.

5. Створення нових експозицій. Після завершення повного звірення наявності музейних предметів з фондово-обліковою документацією стане

фактично відомо склад музейних колекцій, а це в свою чергу дасть можливість проводити реекспозиції та створювати нові експозиції.

Перспективне планування основної діяльності Заповідника на 2015-2020 роки може здійснюватися відповідно до поставлених завдань:

1. Провести оцінку всіх історичних будівель на території, встановивши параметри стану та розробивши перелік пріоритетів і бюджет реставраційних робіт;

2. Розробити довгострокову стратегію ротації колекцій та бюджет профілактичних заходів. Створити та вдосконалити однорідні, в межах всього музею, умови утримання історичних будівель, а також розробити ефективні інтегровані заходи боротьби зі шкідниками для зберігання колекцій та для застосування їх в історичних будівлях;

3. Провести ґрунтовний аналіз та оцінку заходів безпеки та роботи аварійних служб; створити новий план для гарантування безпеки персоналу, відвідувачів, артефактів та будівель;

4. У межах міста вирішити проблему з приміщеннями для фондосховища та розробити план переміщення колекції у нове фондосховище;

5. Комп'ютеризувати дані про колекції; оприлюднити інформацію про музей в Інтернеті та пошукових базах даних;

6. Створити нові приміщення для зберігання колекцій на території Заповідника з високоякісним устаткуванням для зберігання та можливістю контролю мікроклімату всередині них. Вдосконалити зберігання окремих артефактів. Розробити оцінку повної колекції та майбутнього росту установи;

7. Навчати нових спеціалістів з реставрації та почати реставраційні роботи у пріоритетному порядку;

8. Розробити буклети з картою території та іншою інформацією для відвідувачів;

9. Створити аудіо-екскурсії українською, російською та англійською мовами;

10. Забезпечити щоденну роботу Заповідника;

11. Створити посади, які відповідатимуть за маркетинг і зв'язки з громадськістю;
12. Провести реорганізацію штату музею з метою виконання пріоритетних завдань;
13. Проводити подальші щорічні перевірки роботи, що дозволять забезпечити як ефективне управління, так і прогрес в досягненні цілей;
14. Провести перевірку та переоцінку плати за вхід до музею, її підвищення за необхідністю;
15. Розробити зрозумілу і зручну систему оплати для відвідувачів, в тому числі на фестивалях. Створити єдиний квиток та спеціальну програму лояльності для відвідувачів;
16. Здійснювати постійний пошук корпоративних спонсорів;
17. Розробити реалістичний стійкий бюджет;
18. Визначити пріоритети щодо використання ресурсів (коштів, робочого часу персоналу);
19. Провести навчання та інформаційні сесії щодо міжнародних стандартів для всього штату.

У разі налагодження стабільності в державі, наявності державного фінансування, можливості отримання грантів чи допомоги інвесторів, завдання – цілком реальні та відповідають поставленій меті – удосконалення усіх напрямків роботи Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»: налагодження обліку та збереження музейних колекцій, охорони пам'яток культурної спадщини.

Таким чином, при узагальненні основних результатів, реалізації завдань будуть досягнуті такі цілі:

- завершення звірення наявності музейних предметів;
- належний облік та збереження музейних предметів НІЕЗ «Переяслав»;
- забезпечення гарантованої безпеки музейного фонду;
- розширення спектру та поліпшення якості музейних послуг;
- розширення аудиторії Заповідника;

- створення мережі партнерів Заповідника;
- поповнення колекції НІЕЗ «Переяслав».

Оцінка ефективності реалізації поставлених завдань здійснюватиметься за допомогою складання поточних планів та моніторингу музейної діяльності з боку адміністрації Заповідника і громадськості. Успішність реалізації перспективного планування буде визначатися наступними факторами:

- рівнем і необхідністю використання нових музейних технологій у діяльності музею;
- рівнем кваліфікації музейних працівників;
- кількістю партнерів музею, кількістю та ефективністю спільних проєктів;
- створенням сучасної музейної інфраструктури (фондового зберігання, у тому числі за принципом «відкритих фондів», постійних експозицій та тимчасових, мобільних і пересувних виставок);
- розробка та впровадження нових музейних послуг і продуктів для населення, в тому числі на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Механізми реалізації:

1. Удосконалення системи управління Заповідником (використання сучасних форм і методів управління);
2. Участь у міжнародних проєктах та програмах;
3. Розвиток мережевого партнерства, міжнародного та міжрегіонального співробітництва;
4. Підвищення кваліфікації персоналу Заповідника;
5. Розширення спектру культурно-освітніх та інформаційних послуг, що надаються відвідувачам;
6. Участь у роботі з удосконалення нормативно-правової бази, що визначає діяльність Заповідника.

Таким чином, всі ці фактори являються запорукою реалізації пріоритетних напрямків розвитку Заповідника, вирішення проблемних питань

та покращення всіх векторів роботи Заповідника. Водночас вдале законодавче врегулювання зазначених питань сприятиме збільшенню власних надходжень музейних закладів та відповідно – поступовому зменшенню їх бюджетного фінансування.

Література:

1. Закон України «Про музеї та музейну справу»: Затв. 29 черв. 1995 р. № 249/95-ВР // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 25. – С. 191.
2. Маньковська Р.В. Музейництво в Україні. – К., 2000. – 136 с.
3. Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу: колективна монографія, присвячена 90-річчю з дня народження М.І.Сікорського. – Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» – 2013.– 504 с.
4. Моє життя – мої музеї...:[зб. матеріал. до 90-річчя від дня народження Героя України М.І.Сікорського]/[упоряд. та коментар. : О.Горбовий, Т.Нагайко; ред. Т.Нагайко; вступ.ст. Л.Новохватко]. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Переяслав-Хмельницький: ФОП О.М.Лукашевич, 2013. – 258 с.
5. [Електронний ресурс]: Національний-історико-етнографічний заповідник Переяслав – Режим доступу: <https://www.facebook.com/pages/Національний-історико-етнографічний-заповідник-Переяслав/475148989253239>
6. [Електронний ресурс]: Національний-історико-етнографічний заповідник Переяслав – Режим доступу: <http://www.niez-pereyaslav.com.ua/>
7. . Постанова кабінету Міністрів України від 30 березня 2002 р. № 442 «Про затвердження Програми розвитку музейної справи на період до 2005 року» // Офіційний вісник України. – 2002. – № 14.

References:

1. Zakon Ukrayini «Pro muzeyi ta muzeynu spravu»: Zatv. 29 cherv. 1995 r. № 249/95-VR // Vidomosti Verhovnoyi Radi. – 1995. – № 25. – S. 191.
2. Mankovska R.V. Muzeynitstvo v Ukrayini. – K., 2000. – 136 s.

3. Mihaylo Ivanovich Sikorskiy: tvorets Istoriyi y hranitel chasu: kolektivna monografiya, prisvyachena 90-richchyu z dnya narodzhennya M.I.Sikorskogo. – Natsionalniy istoriko-etnografichniy zapovidnik «Pereyaslav» – 2013.– 504 s.
4. Moe zhittya – moyi muzeyi...:[zb. materlal. do 90-richchya vid dnya narodzhennya Geroya Ukrayini M.I.Sikorskogo]/[uporyad. ta komentar. : O.Gorboviy, T.Nagayko; red. T.Nagayko; vstup.st. L.Novohvatko]. – 2-ge vid., pererob. ta dop. – Pereyaslav-Hmelnitskiy: FOP O.M.Lukashevich, 2013. – 258 s.
5. [Elektronniy resurs]: Natsionalniy-istoriko-etnografichniy zapovidnik Pereyaslav – Rezhim dostupu: <https://www.facebook.com/pages/Natsionalniy-istoriko-etnografichniy-zapovidnik-Pereyaslav/475148989253239>
6. [Elektronniy resurs]: Natsionalniy-istoriko-etnografichniy zapovidnik Pereyaslav – Rezhim dostupu: <http://www.niez-pereyaslav.com.ua/>
7. . Postanova kabinetu Ministriv Ukrayini vid 30 bereznya 2002 r. № 442 «Pro zatverdzhennya Programi rozvitku muzeynoyi spravi na period do 2005 roku» // Ofitsiyniy visnik Ukrayini. – 2002. – № 14.